

TAMÁS PÉTER

Körkörös önarcképek

NYERGES GÁBOR ÁDÁM: SZÁMVETÉSFORGÓ

Tipp Cult,
Budapest, 2012
184 oldal

”

Már Nyerges Gábor Ádám első kötetében, a *Helyi érzéstelenítésben* is feltűnő volt az „én” problematikája köré épülő versek magas aránya. A tendencia az új kötetben sem változott, de szerzőnk egy olyan metaforát talált rá, a számvetést, ami alapvető strukturális-poétikai következményeket hozott magával.

A szövegek tanúsága szerint ugyanis – ez már a kötetcímből is érződik – a számvetés leállíthatatlan, öngerjesztő folyamat – s (Bergsonnak igaza van) a kérlelhetetlen ismétlődés elég is lehet ahhoz, hogy mindent nevetségessé tegyen. Nyerges újraírja összes „számvethető” témáját (a két legdominánsabb a volt szerelmek és Orbán Ottó öröksége), a versek minduntalan kimondják a végső lezárás igényét, az pedig mindig elmarad. A körköröség melankóliájának és játékoságának, nevetségességének váltakozása (időnként keveredése) adja az írások hangnemét. A *PS* című vers részekre bontva mutatja meg a jelenséget: az első rész őszintén elégiikus hangjába („álmodban pompásra / csiszolt érvek ráncai / öleljenek át”) a második (rövidebb) részben finom ironia vegyül („örököld halálok”), a harmadik, szintén szűkszavúbb rész pedig már meglehetősen nyers képet használ a veszteségérzet és a hagyomány elavulásának kifejezésére („és ti, sok hajdani bálvány, / kiégtetek belőlem, / mint hullákból a járvány”). A negyedik, *Sztornó* alcímű részre (ami a hagyomány visszatérését mondja ki) valósággal „elfogy” a vers, egyetlen, komikusan esetlen sor marad csak belőle („ja mégse.”).

A kötetkompozíció szinte történetet mesél: kezdődik Orbán Ottó életre keltésével (nota bene: a vers címe *Énvokáció*, vagyis Orbán Ottó és a lírai én egymásra játszatása már itt elkezdődik), és azzal végződik, hogy a lírai én *Végre valahára elereszti tovább aludni* a halott költőt. Vagy például az egészében Orbán Ottónak szentelt ciklusban kettejük párbeszédét imitálja: „félek, ráunok, / Hogy megint csak, hogy veled is magam kettőzöm, / De közbeszól, hülyegyerek, inkább mér

nem nőzl?” – erre pedig a különféle szerelmi kudarcokkal számot vető ciklus (*variációk egy téblábra*) felel. Annak az utolsó versében (*Búcsú Gaudiopolistól*) a lírai én a volt szerelmektől kapott, félárvává lett plüssállatokra célozva azt mondja: „ide új árva már nem jöhet / [...] be akarom zárni az intézetet / magam körül” – ez pedig megint csak előreutal a következő ciklusra, ami a legfontosabb „plüssadományozóval” számol le – újra, hiszen a Vörösnek elkeresztelt lányhoz az első kötetben is több vers szólt. A *Számvetésforgó* tudatos szerkesztettségének azonban megvannak a maga veszélyei: a kívánatosnál talán kevesebb vers áll meg önmagában. (Egyetlen példa: ha folyóiratban olvasnám a *Rőtúrt*, a „még elkapod / az utolsó szalmaszálakat” képe úgy érezném, kilóg a szövegből; az azt követő *Szalmaszálak* adja csak meg a kellő kontextust.)

Nyergesnek van egy másik kockázatos vállalkozása is: szüntelen alulstilizálja magát. Ez az Orbánra hivatkozó szövegeiben a leglátványosabb, de másutt is tudatosan használ kínrímeket, tautologikus szerkezeteket vagy bonyodalmas körbeírásokat; a *tojáshéj* ciklust egyenesen a naiv beszédmódok használata szervezi (és érzésem szerint sajnos ez az egyik leggyengébb ciklus). Az alulstilizálás viszont épp szélsőségségével ígéri az ellenkezőjét annak, amit mond. Orbán hatása vitathatatlan, de Nyerges akkor sem epigon, amikor annak festi le magát. Ahogy *Az elmaradás receptje* (mely Orbán *A föltámadás receptje* és *A föltámadás elmarad* c. szövegeinek címét vonta össze) egy irodalmi alakot a lírai én allegóriájává formál, miközben megfosztja pátoszától és eredeti közegétől, az emlékeztet a mester technikájára. Viszont abban van invenció, hogy az Orbán életre keltését megíró vers nem a föltámadás-mítoszhoz nyúl, hanem Frankensteinéhez – a teremtés-mítoszhoz. Ez metafikciós allegóriát eredményez, jelezvén, hogy míg mesterének az oeuvre életben tartásával kellett megküzdenie, Nyergesnek még saját magát (identitását és költői stílusát) is meg kell teremtenie – és úgy, hogy azzal Orbán szellemét is életben tartsa. (A kezdőkép egyik áthallása is ebből fakad: „Prof. dr. phd. btk. lfs. ftc-mtk. pir. bur. pár. káp. Frankenstein álldogál / a rémisztő labor közepén. / A tökét vakarja, / de a foszló húst bárhogy csúri-csavarja, / már a bőr-barázdák előtt / ujjbegyéről a teremtő erőt / önnön verítéke lemarja.” A „foszló hús” nem csak a szörny teste, hanem Frankenstein töke is lehet – ez esetben pedig játék a művészi impotencia és a költői teremtés képzeivel.)

Identitásának és költői stílusának megteremtése szétválaszthatatlannak bizonyul. Irodalom és élet határsértéseit több vers is tematizálja – a *Visszavenni a nevet*-nek a *majd boldog verseket // rejtett poén* része jó példa lehet, vagy *A Nem bukott le/föl*, mely József Attila és Arany sorait kifordítva mutatja meg, hogy lehetetlen önfeledt számvetést készíteni, hiszen az életút azonnal irodalmi kérdéssé válik. Hasonlóképpen a „legártatlanabb” vers is önarcképbe fordul: a „haldokló” számítógéphez írt *Isapor*-ban ezt olvasni: „már villog a piros hogy / nem bírod sokáig én lemégszém a kevésbé fontosakat / maradjon csak az irodalom”. A lírai én választása önértelmezés, identitását definiálja vele. Pedig csak a számítógépéről beszél... (Ez a vers reprezentatív Nyerges-szöveggé is megállja a helyét: az emelkedett, stilizált beszéd és a gördülékeny szleng frigye az (ön)íronia és az elégikus hangnem együttes jelenlétét hozza magával, és a szerző legjobb versei általában ebből táplálkoznak.)

A *Számvetésforgó* minden második szövege (legalább minden második) kockázatos kihívásoknak megy elébe; és bár ezeket nem mindegyik vers tudja elegánsan teljesíteni, a kötet képes meggyőzni arról, hogy érdemes Nyergest olvasni.